

Jo flere, jo bedre? Norske barn blir medlemmer av en velferdsstat der innbyggerne i løpet av livet bidrar vesentlig mindre til offentlige inntekter enn det de mottar fra det offentlige, skriver kronikkforfatterne. Her er kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby på besøk i Ammerudlia barnehage. FOTO: VIDAR RUUD / NTB

Trenger velferdsstaten flere barn?

Regjeringens tro på at økt fruktbarhet vil styrke velferdsstatens finansielle grunnlag, bygger på gale premisser.

Siden 2009 har antall fødte barn per kvinne i fruktbar alder – fruktbarhetstallet – falt sammenhengende fra 1,98 til et historisk bunnivå på 1,48 i 2020. Samtidig øker antall eldre raskt. I nyttårstalen 1. januar 2019 konkluderte statsminister Solberg: «Da blir det relativt sett færre unge som skal bære en stadig tyngre velferdsstat på sine skuldre. Norge trenger flere barn!» Budskapet ble gjentatt ved lanseringen av Perspektivmeldingen i februar. Vår SSB-rapport 2019/16 viser imidlertid at det bygges på gale premisser: *I Norge vil økt fruktbarhet bidra til høyere skattebyrde og/eller mindre skattefinansiert velferd i tiden fremover.* Altså det motsatte av det statsministeren legger til grunn.

La det være sagt med en gang: Beregninger av offentlige finanser fremover er viktige i vurderinger av velferdsstatens ambisjonsnivå og skattebyrde. De er imidlertid prinsipielt sett noe helt annet enn samfunnsøkonomiske lønnsomhetskalkyler. Det er mange gode grunner til å få barn, som de som er eller skal bli foreldre, kjenner best. Våre beregninger må derfor ikke tolkes dit hen at «den norske gjennomsnittsinnyggeren er samfunnsøkonomisk ulønnsom».

I SSB-rapporten analyserer vi de langsiktige sammenhengene mellom fruktbarhet, makroøkonomi og offentlige finanser. Analysen beregner på en detaljert måte hvordan endret fruktbarhet påvirker befolkningens størrelse og aldersfordeling, samt hvordan disse endringene påvirker aldersspesifikke bidrag til skatteinntekter og bruk av velferdstjenester gjennom livet.

Vår hovedkonklusjon er at en varig økning i fødselsratene svekker offentlige finanser i de første 65 år etter økningen. Deretter er virkningene svært små. Blant mange faktorer som påvirker resultatene, er tre klart viktigst. For det første: I de første 65 årene må hver yrkesaktiv forsørge flere unge. Deretter blir det også flere pensjonister som må forsørges. Analysen viser at det må relativt store endringer i fruktbarheten til for å endre den demografiske forsørgerraten, definert som forholdet mellom potensielt yrkesaktive (20 – 66 år) og summen av unge og gamle, når man ser mer enn 65 år fremover.

For det andre mottar den norskfødte gjennomsnittsinnyggeren langt mer skattefinansiert velferd fra vugge til grav enn de skatteinntektene han/hun bidrar med, gitt dagens skattesystem og dagens nivå på skattefinansierte tjenester og kontantytelser. For kvinner og menn sett under ett, er forskjellen vel tilnærmet ni millioner 2020-kroner, etter neddiskontering med lønnsveksten. Da rapporten ble skrevet, anslo vi at oljepenget i tråd med handlingsregelen dekker rundt halvparten av dette. Så lenge vi har et system der gjennomsnittsinnyggeren over livsløpet bidrar klart mindre til skatteinntektene enn det han/hun mottar av skattefinansiert velferd, kan ikke en varig økning i innbyggertallet gi en varig styrkning av offentlige finanser.

Det er i denne sammenheng verdt å merke seg at **en norskfødt gjennomsnittsperson har etterlatt seg en skatteregning på 6,4 millioner 2020-kroner på 20-årsdagen.** Av dette utgjør

En norskfødt gjennomsnittsperson har etterlatt seg en skatteregning på 6,4 millioner 2020-kroner på 20-årsdagen.

offentlige utgifter til barnehage og undervisning nær fem millioner, kontantytelser utgjør vel 0,4 millioner, mens rundt 1,1 million skyldes lavere inntekter fra indirekte skatter, arbeidsgiveravgift og selskapsbeskatning. Tapet av disse skatteinntektene skyldes at ressurser må flyttes fra privat sektor til produksjon av offentlige tjenester som barn og ungdom mottar. I motsetning til privat produksjon gir offentlig produksjon ikke grunnlag for indirekte skatter eller skattbart overskudd, og arbeidsgiveravgift og andre avgifter gir like store utgifter som inntekter for offentlig sektor sett under ett.

I tillegg til skatteregningen knyttet til barnet, kommer en skatteregning knyttet til foreldrene som vil variere rundt én million 2020-kroner, avhengig av foreldrenes inntekt. Hovedpostene her er foreldrepenger og bortfall av bidrag til indirekte skatter, arbeidsgiveravgift og selskapskatt når man er i permisjon eller jobber mindre fordi man har fått et ekstra barn.

Skatteregningen for barne- og ungdomsårene er rundt halvparten av skatteregningen for «alderdommen», regnet fra og med 67 år. Alderdommen koster skattebetalerne 10,9 (13,8) millioner 2020-kroner per mann (kvinne). Kvinner mottar i snitt lavere pensjonsytelser som følge av lavere opptjening, men overlever menn med to-tre år og mottar mer i form av helse- og omsorgstjenester enn menn.

For det tredje er det et trivielt, men viktig poeng at petroleumsformuen, både den som er spart i oljefondet og den som er igjen under havbunnen, må deles på flere ved varig økt fruktbarhet. Målt per innbygger, reduseres nasjonalinntekten og offentlige inntekter etter hvert merkbart. Uten denne «utvanningen» ville høyere fødselstall gitt en ganske svak styrkning av offentlige finanser på lang sikt. Men det trivielle faktum at det blir mindre per person når flere skal dele en gitt kake, impliserer slett ikke at vi mener at Norge bør avfolkes.

Konklusjonene følger av å kombinere logikk og en detaljert beskrivelse av relevante norske forhold. Gjennomgangen over viser at man ikke bør trekke konklusjoner om norske forhold basert på analyser av sammenhengen mellom demografi og offentlige finanser i andre land. Det sentrale er at norske barn blir medlemmer av en velferdsstat der innbyggerne i løpet av livet bidrar vesentlig mindre til offentlige inntekter enn det de mottar fra det offentlige, selv om bruk av oljepenger dekker betydelige utgifter. Med bedre balanse mellom innbyggernes bidrag til henholdsvis offentlige inntekter og utgifter kan økt fruktbarhet bedre offentlige finanser.

Vår rapport ble skrevet på oppdrag for Barne- og likestillingsdepartementet. Regjeringens tro på at økt fruktbarhet vil styrke velferdsstatens finansielle grunnlag, synes likevel usvekket. Inntil ingen har vist at våre beregninger og resonnementer er gale, mener vi at denne troen bygges på gale premisser.

ERLING HOLMØY OG GEIR H. M. BJERTNÆS

Forskere i SSB
kronikk@morgenbladet.no

KRONIKK sendes til kronikk@morgenbladet.no

Maks 6500 tegn, inkludert ordmellomrom. Redaksjonen

betinges seg retten til å forkorte innsendte manuskripter.

Alt innsendt materiale kan også publiseres på nett.

Frist for innlevering **tirsdag kl. 10.00.**